

Valls Ferrera, de Cardós (1931-1934), d'Àneu (comun. de Pol), del Flamicell (Violant);¹ sembla que és la forma ja documentada l'any 1400 en un doc. de la Seu d'Urgell: «una branca foradada; un *caliacz* ab scriptures; un peliczó de pell de guineus» (BABL VI, 475, on es deu haver de llegir *calacz*); notem que el *calaix* és també un recipient per a gra en el doc. de Tous del S. xv que cito en *EntreDL* III, 218-9.

Calaix de saastre, loc. consagrada per a 'dipòsit o escrit on es troba munió de coses, poc coherents entre elles', Belv., 1803; títol que es donà tot seguit al famós llibre de memòries del B. de Maldà, c. 1800-1810, veg. els treballs i eds. d'Alex. Galí. No repetim altres dades que ja dono allí i en el DCEC I, 585b. El gr. *κάλαθος* 'panera d'anar a mercat' no explicaria prou bé la terminació de les formes romàniques, però s'hi acosta més el seu diminutiu *καλάθιον*, que ja registrava Suidas en el S. vi i avui segueix usual (Hepites). És concebible que, si va passar al romànic tardanament, el grup *-θιο-* articulat ja amb so de *z* *castellana* fos pronunciat per tant amb una imitació aproximada d'aquest so foraster, tal com si hagués estat *CALASSIU.

Aquesta paraula grega sembla haver-se d'explicar per una arrel i una sufixació indoeuropea (Pok., IEW, 612.5, 385.15), per més que aquest origen no és pas clar i Boisacq (396) en dubta; com que d'altra banda hi ha *kalakku* 'graner', 'celler', en neo-babilònic (gloss. d'Ebeling) cal fer-hi la reserva que potser el mot en totes dues llengües tingui una procedència comuna ignota, i llavors el mot romànic no podríem descartar que vingués d'una llengua de substrat, diferent del grec, i en ella enllaçada amb la d'aquestes dues llengües antigues, i a això es deguessin les irregularitats fonètiques observades; de tota manera la documentació catalana mostra que no es pot pensar, com fa Kuen, en un mot portat d'Orient pels catalans de l'expedició del S. xiv. Per a mots francesos i alt-italians emparentats amb el nostre, veg. Salvioni, *Rom.* XLIII, 576-8; Spitzer, *ZRP* XLVIII, 105.

DERIV.: *Calaixada*; *calaixat*; *calaixejar*. *Calaixera* [c. l'a. 1800: «la sagristia, que és blanca, conforme la iglésia --- molt curiosa en tot: de lavatori, *calaixeras* per guardar-s'hi los terns i demés parament de altar», B. de Maldà, *Excursions*, p. 22]; *calašeria* (o cast. *calajería*) es diu encara a Echo per al 'conjunt de calaixos d'una sagristia' (1966). *Calaixurada*. *Calaixets*. *Calaixó*; *calaixonada*.

¹ «Dos envans paral·lels entre ells, partint de la paret perpendicularment, entre els quals s'encaixen posts de fusta que tapen per davant la sortida del gra, quant la mesura d'aquest va pujant», Ferrera, 1933. Pot ser també públic, com el que hi ha en el campanar del poble.

CALAMARS, abans *calamar*, que de primer va significar 'tinter d'escriure' i s'aplicà a aquest mollusc a causa del líquid negre o tinta que segrega: és derivat del ll. CALĀMUS 'ploma', 'ploma d'escriure'; la terminació és la provinient del ll. -ARIUS (cat. -er), i per tant

el mot ens ha de venir d'una altra llengua romànica, sigui de l'it. dial. *calamaro* (it. *calamaio*), o sigui més aviat del nostre mossàrab. □ 1.ª doc.: *calamar* 'tinter', 1349; el mollusc, 1313; *calamars* (-marsos pl.) 1803, Belv.

«Per escriure, e per un *qualamar*» en un doc. de Vinçà de 1349, i *calamar* o la forma llatinitzada *calamario*, amb el mateix context, en docs. rossellonesos de 1379, 1383, 1389, Alart, *InuLCat.*; «tot paper --- és del scrivà --- tots los *calamars* e trementers e tinters, són seus; encara aya tota la tinta e --- totes les eynes de escriure que fossen de l'escrivà de la nau que auran presa», text del còdex ms. del *Consolat de Mar*, que manca a l'ed. impresa, § 330. Fins ací, es tracta, doncs, de tinters. De l'animal marí: «sípies, canadelles, *calamars* ---», Balaguer a. 1313 (BABL XII, 422); esmentats també junt amb les *canadelles* en una llista de St. Celoni, de 1370 (BABL XII, 147); «*calamars*, polps, aurades ---» en una del Rosselló, de 1379 (Alart, *InuLCat.*, s. v. *polp*); en el *Libro de Cozina* traduït del català, del nostre Robert de Nola, p. 188; «*calamar*, peix: *lolligo*», 1507, dicc. de Busa-Nebr. B-I-6.49; «*calamar*: haec loligo, -ginis», OPou, *TbPu*, p. 64.

Avui es pronuncia *kəlamár* (amb -r sensible) a tota la costa continental, fins a Tortosa (mal informat *AlcM*, que atribueix falsament al Continent la pron. balear *kəlamá*), però en una ampla zona central, potser no gaire menys ampla que aquesta, s'ha imposat avui el plural *kəlamársus* (plural amb doble signe, a la manera dels vulgars *crusos*, *nusos*, *dusos*, *mollassos*, *senassos*, etc.), del qual s'ha extret un singular analògic un *calamars*; en realitat jo no ho he sentit dir mai d'altra manera a Barcelona i generalment en el Principat i aquesta és la forma que registren els diccionaris, des de Belv. (1803) fins al *DOrt.* i el *Dfa.* (cita de Josep Pla en *AlcM*₂). A les Illes s'ha mantingut pertot la forma etimològica sense -s: P. d'A. Penya, *Po. Pop.* (veg. cita en *bòtil*, *botilet*); la pronúncia allí és amb -r muda: *kəlamá* anoto a Formentera (1963), i em diuen els pescadors de Cabrera «naltros escam de peix o de *kəlamá* o de sipsis», segons la classe de palangre (1969). Semblantment cast. *calamar* [1495, Nebr.], fr. *calmar* (Rolland, *Faune* III, 185-6), abans *calemar* [1552], it. *calamaio*; en aquests conviuen (en it., fins avui) els dos significats, i en oc. ant. trobem només algun cop *calamar* amb el sentit d'«ecritoire» (cf. FEW II, 55a, b).

El tractament fonètic -ar del sufix -ARIUS exigeix que siguin d'origen foraster totes aqueixes formes, només l'it. *calamaio* és evidentment autòcton (d'aquest un cast. ant. *calmayo*, hapax en rima a princ. S. xv). Pel que fa al català podem pensar en un manlleu de l'it. dial. *calamaro*, car és sabut que en els dialectes predomina el resultat -aro sobre -aio, en italià, i llavors el castellà l'hauria hagut de rebre de nosaltres.

Igualment, però, podria venir-nos del nostre mossàrab, llengua que conegué el tractament -ar(o), -ara, en una bona part del seu domini (cf. noms propis com